

I runga i ta matou whakahaerenga i ta matou mahi i haere matou ki te nuinga o nga waahi katoa o Aotearoa. I tu ta matou Komihana ki Kihipane, Akarana, Kemureti, Kawakawa, Waimate ki Raro, Te Ahuahu, Whangarei, Otorohanga, Nuparemete (Ngamotu), Parihaka, Te Hawera, Whanganui, Pamutana Nota (Ki Raro), Tenewaka, Waipawa, Nepia, Kereitaone, Otaki, me Poneke.

Kua patapataia e matou etahi tangata tokomaha, Pakeha Maori hoki i maharatia e matou era e kaha ki te tuku mai i etahi kupu whaitikanga. I tae mai ano nga Rangatira Maori i te aroaro o o ratou iwi, a i korero nui mai mo runga mo nga take e whiriwhiria ana. Kua whaki katoa mai nga kaikorero nga iwi tonu ano ranei o enei iwi, ara, a Ngapuhi, Ngatipaoa, Waikato, Ngatirerangi, Te Arawa, Te Urewera, Ngatituwharetoa, Ngatimaniapoto, Ngatiporou, Rongo-whakaata, Ngatitama, Ngatiruanui, Ngarauru, Ngatihau, Ngatiraukawa, Ngatiapa, Muaupoko, Rangitane, Ngatitao, kua whakaatu mai ratou katoa i a ratou hiahia, me o ratou whakaaro mo runga mo nga ture whenua Maori me nga Kooti Whenua Maori. Tenei te tukuna tahitia atu nei te mapi o Aotearoa me te whakaatu tahi atu o te ara i haere ai matou me nga kainga i tae ai matou, me nga rohe tawhito o nga whenua o nga iwi, me te kape o te Tiriti o Waitangi, me nga tekiona 71, 72, o "Te Ture Whakamaua o Te Koroni, 1852" (15 me 16 Vict., c. 72) e pa ana ki nga whenua Maori me nga whakahaere o nga Maori i a ratou ake ano.

I mihi nui mai te iwi ki a matou i nga wahi katoa i tae ai matou. I korero pai mai nga iwi me ta ratou whakahonore atu ki te Kawana mo tona tukunga atu i te Komihana kia kite i a ratou kia patai atu hoki i o ratou nei hiahia. I runga i tenei huarahi hou ka mahara ratou tera pea e puta mai he pai, ko a ratou whaikorero hoki i haere i runga i ta ratou mahara e tino hiahia ana te Kawanatanga ki te whiriwhiri i nga tikanga o nga auwetanga o te iwi, kia kitea ai he huarahi hei whakaora i o ratou mate.

Ko nga Pakeha e whaitikanga e whaimatauranga ana mo runga mo nga whakahaere i nga whenua Maori, me etahi ano o nga tino roia kua whaki katoa mai i a ratou korero kua awahina mai hoki i ta matou mahi.

Kua whiriwhiria e matou nga tikanga katoa i taea ai e matou i runga i to matou whakaaro he tino putake taimaha rawa enei i tukuna mai nei hei mahi ma matou, no reira matou i ata patai ai ki nga hunga whai matauranga mo runga mo aua take. Kua ata tirohia hoki e matou nga pukapuka katoa o te Paremete. E mohio ana ano matou kihai i tino tae rawa ta matou mahi ki tona tikanga rawatanga, me te maha o nga mahara rereke a te tangata mo runga mo aua putake, otira e tukuna atu ana e matou tenei ta matou mahi ki a koe e te Kawana i runga ra i to matou hiahia kia kitea etahi mea o roto e puta atu ai pea he maramatanga ki te Paremete o tenei Koroni.

NGA PATAI E RU.

E te Kawana, i roto i to Komihana e rima rawa nga patai i tukuna mai e koe ki a matou, engari hoki e mea ana matou me whakapoto kia rua ano patai, ara:—

1. He aha nga putake mai, he pewhea hoki te ahua, me te maha o nga wahi he (a) o nga ture whenua Maori, (b) i runga i nga hoko, me (c) Te Kooti Whenua Maori?

2. He aha te haurahi pai hei whakahaerenga mo nga whenua Maori a muri ake nei, e puta ai te pai ki nga Maori me nga Pakeha e taea ai te whakanohonoho te whenua?

I runga i te whiriwhiringa i enei take me ata titiro ki nga huarahi e hokona ana nga whenua Maori, me titiro hoki ki nga ture whakahaere tikanga whakatau i nga take whenua Maori, me nga ture whakahaere i nga tikanga hoko o nga whenua kua whakataua nga take. Me tuhi e matou nga mahinga o aua take mai o mua me nga kupu whakahoki mai me nga whaikorero a te hunga i korero mai ki a matou, ma era katoa e whakamarama atu te tikanga.

NGA HUARAHI HOKO O MUA.

I roto i nga ra o mua, ara o mua atu o muri mai hoki o te Tiriti o Waitangi, i hokona nga whenua Maori e nga tangata noa iho me te Kawanatanga hoki i runga i nga ara mama e kitea ana e te katoa. I aua wa e korerotia ana te hoko ki te tino rangatira o te iwi me etahi atu rangatira hoki; korerotia ana nga rohe o te whenua, whakaritea ana te utu, whakaritea ana te ra e whakaotia ai taua hoko i te aroaro o te iwi. Ka kawea atu ai nga moni i te aroaro o te iwi me nga rangatira, whaona ai ki etahi peeke hoatu ai ki te tino rangatira a mana e tuha ki nga rangatira, a ma ratou e tuha haere ano ki nga hapu me nga kahui whanau. I etahi wa i hokona peratia etahi whenua rahi ke noatu a hoatu ana nga moni katoa e te rangatira ma te iwi, kaore i pupuru i etahi toenga mana, a i te paunga o te moni te tuhatuha tango ai te rangatira i te peeke ka hura ai ko runga ki raro ruru ai kia kite mai ai te iwi kua kore he moni i toe. E ki ana hoki a te Penetone Tumuaki o nga Kawakawa o mua, "i aua wa he tino rangatira nga rangatira Maori."

Kaore hoki aua tu hoko i tautohetia. I puta ake ano pea he raruraru i runga i te whakatako-toranga i nga rohe, engari ko te hoko i mahia peratia i te aroaro o te iwi i tuturu tonu. Engari tera ano tetahi putake raruraru e puta ake ana i mua i te tuunga o te Kooti Whenua Maori—tera ano hoki e tautohetia te whenua e nga iwi e rua, e nga hapu e rua ranei o te iwi kotahi. Kaore hoki tetahi o aua hapu e tautohe ana e mahara he hoko tika tera a tetahi atu hunga. Engari i runga i te putanga o te kupu a tetahi o aua hunga tautohe he mea na rautou te whenua, me te tauritanga ki te hoko, katahi hoki ka tino pakeke rawa era atu hunga me ta ratou tautohe ki te whenua. Na i runga i aua tu huarahi e puta tonu ake ana he raruraru i waenganui i nga Pakeha noho tuatahi ikonei me nga iwi Maori o etahi takiwa o te koroni. I nga whawhai katoa o Niu Tirenini nei no runga mai ano o te whenua te putake mai o te taupatu. Ko te kohurutanga i Wairau, me te whawhai a Hone Heke i raro, me nga whawhai o Waitara me Waikato o roto o nga tau kotahi tekau, mai o te tau 1860, ki te tau 1870, he tautohe whenua ano te putake mai o aua raruraru, me te whawhai a Hone Heke i Kororaraka me te tuaanga i te pou kara, he mea no ratou kei waiho tera hei take tangohanga mo nga whenua o nga Maori.